

GRAHAM WEBSTER, *The Roman Imperial Army of the First and Second Centuries A. D.*, Adam & Charles Black, Londra, 1969 (330 p., 52 fig. — desene în text, XXXI pl. fotografice în afara textului).

Cartea pe care o prezentăm, după cum o mărturisește însuși autorul în „Cuvîntul înainte” (p. 15), este o versiune extensivă a lucrării *The Roman Army* (Chester, 1956), a cărei bună primire l-a încurajat să porceadă la această nouă tratare amplificată a unui subiect atât de vast și de însemnat din istoria Principatului.

Lucrarea are, în primul rînd, un caracter descriptiv, prezentînd diferitele aspecte ale organizării și activității militare, cu modificările acestora survenite de-a lungul timpului, de la Augustus pînă la Septimius Severus. Bogatul material documentar, filologic, epigrafic și arheologic este repartizat și comentat în cîteva capitole principale, care, luate în parte, pot fi considerate ca studii de sine stătătoare: „Sistemele de frontieră”, „Compoziția armatei (legiuni, trupe auxiliare, flotă)”, „Tabere și forturi”, „Armata în campanie”, „Armata în activitățile de pace”. Această impresie o lasă și faptul că lucrării îi lipsește un capitol de încheiere, în care cîteva concluzii istorice, chiar foarte generale, ar fi putut avea efectul unui liant pentru părțile principale. Capitolul introductiv (p. 17—46) nu are acest efect decît în prea mică măsură, deoarece în el sînt expuse principalele probleme militare din vremurile anterioare domniei lui Octavian, evident, cu numeroase implicații importante și pentru perioada secolelor I—II, asupra căreia însă nu se aruncă o privire de ansamblu.

În capitolul privitor la frontiere (p. 47—106), autorul tratează, în ordine cronologică, despre

politica dusă de fiecare împărat la granițele statului roman, fiind subliniate cele mai însemnate evenimente militare și acțiuni de fortificare pe diferitele *limes*-uri. Datele esențiale au fost selectate cu discernămint, și nu este de mirare că un autor de origine britanică se ocupă mult mai amănunțit de situația din *Britannia*, în comparație cu situația din celelalte provincii mărginașe ale imperiului, dar faptul că în legătură cu acestea din urmă se strecoară păreri de mult depășite este destul de supărător. Ne referim la discuția despre valurile dintre Tomis și Rasova, prezentate în legătură cu politica militară a lui Domițian (p. 71), singura trimitere bibliografică fiind lucrarea lui C. Schuchardt, *Die sogenannten Trajanswälle in der Dobrukscha* (1918). Această linie a valurilor din Dobrogea este indicată și pe harta *limes*-ului dacic și dunărean (fig. 5 la p. 78—79), de unde lipsește însă *limes*-ul transalutan, abia amintit în text (p. 77).

Capitolul 3 „Compoziția armatei” (p. 107—165), constituie o deosebit de utilă sintetizare a datelor referitoare la organizarea, numărul și echipamentul diferitelor categorii de trupe. Mai dezvoltat este primul subcapitol, referitor la legiuni, unde, după ce se dă lista acestora cu indicarea originii numelui și a datei constituirii fiecăreia (p. 109—113), se prezintă sistemul de organizare, exemplificat și grafic (fig. 11 la p. 115), ofițerii și subofițerii, apoi echipamentul militar (p. 122—134), cu numeroase ilustrații, această parte pîrîndu-ne deosebit de interesantă, mai ales că subiectul

a fost mai puțin tratat, existând doar unele lucrări încă utile, dar învechite sau altele greu accesibile, în sfârșit însemnele legiunilor și instrumentele muzicale și de semnalizare. Pentru trupele auxiliare se face o prezentare mai generală și mai puțin tehnică (și aici există o parte privitoare la echipament), insistându-se în primul rând, asupra definirii și componenței diverselor corpuri de armată (*alae, cohortes, numeri* și *cunei*). Ultimul subcapitol se referă la flotă și este mai puțin dezvoltat, lucru firesc, dacă avem în vedere că știrile de toate categoriile referitoare la această temă sînt mai puțin numeroase.

Capitolul următor „Tabere și forturi în secolele I—II” (p. 166—220), ne pare că suscită un interes aparte datorită tratării tuturor aspectelor privitoare la fortificațiile romane, pornind de la clasificarea lor și de la definirea termenilor folosiți. Sînt prezentate taberele de marș, fortărețele legiunilor și forturile permanente ale trupelor auxiliare, cu numeroase detalii: ziduri de apărare, turnuri, construcții interioare de toate categoriile, clădiri exterioare, canalizare și aprovizionare cu apă, așezări civile adiacente etc. Un loc deosebit în acest capitol îl ocupă partea ilustrativă, reprezentată prin reconstituiri sugestive, prin planurile schematice ale unor fortărețe legionare și ale unor forturi de trupe auxiliare, în special din *Britannia*, dar și din alte părți ale imperiului (*Carnuntum, Vindonissa* etc.), prin schițe ale baracamentelor din diverse lagăre și ale altor construcții.

Capitolul 5, „Armata în campanie” (p. 221—260), tratează, în primul rând, despre probleme de tactică militară, fiind folosite din plin știrile autorilor antici (Caesar, Vitruvius, Tacitus, Plutarch, Vegetius ș. a.), dar și date arheologice, cum sînt cele oferite de Columna lui Traian sau de valurile din *Britannia*. Pen-

tru exemplificarea tacticii de asediere și a mijloacelor de luptă folosite, sînt discutate pe larg asediul Alesiei (p. 236—243) și al Iotapatiei (p. 243—245). În acest capitol mai sînt prezentate și alte aspecte referitoare la armate în timp de război: modul de transmitere a informațiilor prin semnale, serviciile medicale, plata soldaților.

Ultimul capitol, „Armata în activitățile din timp de pace” (p. 261—280), este ceva mai restrîns, tratînd despre rolul administrativ-organizatoric al trupelor în provinciile în care staționau, ca factor civilizator pentru teritoriile și populațiile locale respective, și despre religia armatelor, cu referiri la principalele sărbători și la cultele mai caracteristice.

Nu putem încheia prezentarea noastră fără a menționa bogata listă bibliografică (p. 281—302) și indicele de nume și de termeni de la sfîrșitul volumului. În special lista bibliografică, împărțită pe probleme (Surse istorice; Bibliografie generală; Frontiere; Fortărețe legionare, *canabae* și *territoria*; Forturi ale trupelor auxiliare; Tabere, lucrări de asediu, semnale; Arme și echipament; Condiții de serviciu, soldă și recrutare; Unități militare; Organizare și tactică; Religie; Campanii militare; Monumente care oglindesc aspecte ale armatei), deși ar mai putea primi unele completări, mai ales cu lucrări de amănunt, este de un real folos pentru cercetătorul istoriei militare a Imperiului Roman.

Cartea lui Graham Webster constituie un prețios instrument de lucru pentru orientare și informare în cele mai diverse aspecte privitoare la armata imperială romană, dînd posibilitatea cunoașterii multilaterale și sintetice-generale a problemelor principale pe care le-a tratat autorul.

A. Aricescu